

Arda Yakıcı

Direktör/Danışman

Nexus Energy Resources

TÜRKİYE’NİN AFRIKA BOYNUZU’NDAKİ STRATEJİK ANGAJMANI¹

Özellikle son on yılda Türkiye, Afrika Boynuzu’ndaki (the “Horn of Africa”) etkisini diplomasi, ekonomik yatırımlar ve askeri angajmanları harmanlayarak istikrarlı bir şekilde genişletti ve bölgedeki varlığını derinleştirdi. Küresel ticaret yollarının geçtiği kritik bir noktada yer alan ve henüz keşfedilmemiş önemli enerji kaynaklarına sahip olduğu düşünülen bu bölge, Türkiye’nin daha geniş jeopolitik stratejisinde giderek daha önemli bir yer haline gelmektedir. Türkiye, Mogadişu ve Hobyo gibi kilit limanlarda etkisini arttırarak Doğu Afrika’da önemli bir aktör haline gelmekte ve Bab el-Mandeb Boğazı üzerinden stratejik ticaret yollarını güvence altına alıp değerli enerji kaynaklarına erişim sağlamak için önemli adımlar atmaktadır. Bölge uluslararası rekabetin odak noktası haline geldikçe, Türkiye’nin eylemleri Afrika Boynuzu’nun jeopolitik dinamiklerini yeniden şekillendirmeye devam edecek gibi görünüyor.

Bu hedefler doğrultusunda, Türkiye’nin bölgedeki diplomatik çabaları, rolünü pekiştirmek ve Doğu Afrika siyasetinin karmaşıklıklarını aşmak açısından hayati bir rol oynamaktadır.

Diplomatik Çabalar ve Bölgesel Etki

Türkiye’nin Afrika Boynuzu’na yönelik diplomatik girişimleri son derece iddialıdır. 2011 yılından bu yana, özellikle Somali’de hızla varlığını genişleten Türkiye burada en büyük büyükelçiliğini kurarak ülkenin yeniden yapılanma çabalarında önemli bir oyuncu haline geldi. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 2011’de Mogadişu’ya yaptığı ziyaret, Türkiye’yi Somali’nin kalkınma ve güvenlik sahnesinde kilit bir müttefik olarak konumlandıran güçlü bir ortaklığın zeminini hazırladı.

Afrika Boynuzu, Bab el-Mandeb Boğazı’na yakınlığıyla büyük jeopolitik öneme sahiptir—küresel ticaretin %10’undan

¹ Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazar(lar)ına aittir. TEPAV’ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

fazlasının bu sulardan geçtiği kritik bir ticaret hattıdır. Doğu Afrika limanları üzerinde nüfuz sağlamak, küresel erişimini güçlendirmek isteyen her ulus için hayati önem taşır ve Türkiye de bu konuda bir istisna değildir. Ancak bölgenin temel gerilimleri, özellikle Etiyopya ve Somali arasındaki uzun süredir devam eden anlaşmazlıklar, Türkiye'nin diplomatik yeteneklerini sınamaktadır.

Durumu daha da karmaşık hale getiren önemli bir faktör, kendi kendini bağımsız ilan eden fakat tanınmayan bir bölge olan Somaliland'ın rolüdür. Somaliland, özellikle 2016 yılında Birleşik Arap Emirlikleri'nin Berbera Limanı'nı geliştirmek için imzaladığı 442 milyon dolarlık anlaşmayla kendi ekonomik ortaklıklarını kurmuştur ve bu limanı Afrika Boynuzu'nda stratejik bir merkez haline getirmiştir. BAE ayrıca Berbera'da bir askeri üs kurarak bölgenin zaten hassas olan durumunu daha da tırmandırmıştır. Etiyopya'nın 2024 yılında Somaliland ile imzaladığı Mutabakat Zaptı (MoU)— Etiyopya'ya sahil şeridine erişim izni veren— ilişkileri daha da karmaşık hale getirmiş, Somali ile ilişkilerin gerilmesine ve Etiyopya'nın büyükelçisinin sınır dışı edilmesine neden olmuştur.

Bu gerilimlerle karşı karşıya kalan Türkiye, durumu yatıştırmaya yönelik iki tur müzakerelere ev sahipliği yaparak arabulucu rolünü üstlenmiştir. Başlangıçta Eylül 2024 olarak planlanan üçüncü tur, taraflar arasında tırmanan gerginlik sebebiyle Türkiye'nin öncelikle taraflarla ayrı görüşme yapmayı daha uygun görmesine yol açmış ve bu sebeple şimdilik iptal edilmiştir. Bu görüşmeler, yalnızca bölgesel istikrar için değil, aynı zamanda Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki diplomatik bir güç olarak konumlanması açısından da kritik önemdedir.

Aynı zamanda Türkiye, çok taraflı çabalar aracılığıyla uluslararası toplumu aktif bir şekilde dahil etmektedir. Ekim 2024'te Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi kilit küresel oyuncularla birlikte Somali Quint Grubu'nun bir parçası olarak diyalog çağrısında bulunmuş, gerilimlerin azaltılması ve Afrika Boynuzu ülkelerinin egemenliğine desteğin teyit edilmesi için işbirliği yapmıştır. Doğrudan angajmanı daha geniş birçok taraflı yaklaşım ile dengeleyen Türkiye, bu karmaşık bölgesel dinamikleri yönetme konusundaki diplomatik yeteneklerini test etmeye devam etmekte ve Somali-Etiyopya anlaşmazlıklarını çözmedeki etkinliği, bölgedeki uzun vadeli etkisi açısından kritik bir ölçüt olmaya devam etmektedir.

Türkiye çok taraflı angajmanlar yoluyla diplomatik varlığını güçlendirirken, enerji güvenliğine olan odaklanması da Afrika Boynuzu'ndaki uzun vadeli stratejisini şekillendirmede aynı derecede hayati hale gelmiştir.

Enerji Güvenliği: Ufukları Genişletme ve Rekabet

Enerji kaynaklarına erişimi güvence altına almak, Türkiye'nin Afrika Boynuzu stratejisinin merkezi bir unsuru haline geldiği görülmektedir. 2024 yılının başlarında, Türkiye, Somali ile imzaladığı dönüm noktası niteliğindeki petrol ve doğalgaz arama anlaşmasıyla, üç açık deniz bloğunda hidrokarbonları keşfetme ve üretme konusunda münhasır haklar elde etti. Somali'nin tahmini 30 milyar varillik petrol rezervi, on yıllardır süren siyasi istikrarsızlık sebebiyle büyük ölçüde keşfedilmemiştir.

Türkiye, Ekim 2024'te Oruç Reis sismik araştırma gemisini özellikle petrol keşfi ve arama amaçlı Somali sularına gönderdi. Bu, Türkiye'nin Afrika Boynuzu'nda enerji güvenliğine verdiği stratejik önemi, sadece ekonomik kazanç için değil, aynı zamanda daha geniş jeopolitik hedefleri doğrultusunda vurgulayan bir girişimdir.

Ancak Türkiye bu sularda tek başına yol almıyor. 2022 yılında Somali hükümeti, ABD merkezli bir şirketle yedi açık deniz bloğunda arama yapmak için bir anlaşma imzaladı ve sondaj çalışmalarının 2025'te başlaması bekleniyor. Bunu, 2019'dan beri bölgenin potansiyelini değerlendiren Shell ve ExxonMobil gibi eski oyuncuların kademeli olarak yeniden devreye girmesi izledi. Mart 2024'te başka bir ABD merkezli şirket, ek açık deniz arama için bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşmalar, Somali'nin enerji sektörüne yönelik artan uluslararası ilgiyi ve bölgeyi küresel yatırımların odak noktası haline getirdiğini vurguluyor. Türkiye'nin bu yarışta öne geçmesi, ustaca diplomasi ve rekabetçi çıkarların dikkatli yönetimini gerektirecektir.

Somali'nin ötesinde, Türkiye, Cibuti ve diğer Doğu Afrika ülkelerindeki enerji projelerine de ilgi göstermekte ve Afrika'nın kaynaklarını Avrupa ve Asya pazarlarına bağlayan bir enerji merkezi olma hedefine yönelik uzun vadeli planlarını güçlendirmektedir.

Türkiye'nin enerji hedefleri Somali'nin ötesine genişledikçe, bölgedeki altyapı ve ticarete yönelik daha geniş yatırımları da etkisini sağlamlaştırmaktadır.

Ticaret ve Yatırımlar: Güçlü Bir Dayanak

Türk şirketleri, Afrika Boynuzu genelinde altyapı geliştirme konusunda sürekli olarak uzmanlıklarını sergilemiştir. 2014'ten bu yana, Türk firmaları, özellikle Albayrak Grubu, Somali'nin ekonomik açıdan hayati öneme sahip Mogadişu havaalanı ve limanını yönetmektedir. Somali'nin en büyük limanı olan Mogadişu Limanı, Türk yönetimi altında genişletilmekte ve modernize edilmektedir. Bu çalışmalar, limanın petrol ve doğalgaz ihracatını karşılayabilecek kapasiteye ulaşmasını hedeflemektedir. Bu çaba, Mogadişu'yu Somali'nin açık deniz enerji kaynakları için önemli bir merkez haline getirmekte ve Türkiye'nin liman yönetimindeki deneyimi, güvenilir ihracat yolları için gerekli altyapıyı geliştirmede kritik bir rol oynamaktadır.

2019 yılında, Hobyo Limanı projesi, bölgesel yatırım stratejisinin bir parçası olarak ilk başta Katar'a verilmişti. Ekim 2024'te duyurulan bir anlaşma sonrasında, Türk konglomerası Metag Holding, Hobyo Yatırım Şirketi ile imzalanan 80 yıllık bir sözleşmeyle projeyi devraldı. Metag, limanı 70 milyon dolar yatırımla inşa edecek ve limanın üç yıl içinde tamamlanması planlanıyor. Bu gelişme, Türkiye'nin Somali'deki altyapı sektöründeki etkisinin genişlediğini ve Afrika Boynuzu'ndaki daha geniş stratejik hedefleriyle uyumlu olduğunu göstermektedir. Hobyo Limanı'nın Hint Okyanusu boyunca stratejik konumu çok önemlidir, özellikle de Somali'nin açık deniz petrol ve gaz rezervlerini keşfetmesiyle birlikte. Türkiye'nin hem Mogadişu hem de Hobyo limanlarına dahil olması, küresel pazarlara hidrokarbonların taşınması için kritik altyapıyı sağlamaktadır ve bu da Türkiye'nin bölgedeki enerji lojistiğindeki rolünü güçlendirmektedir. Özellikle Hobyo üzerindeki kontrol, Türkiye'ye Somaliland ve Puntland'daki rakip yatırımları dengeleme ve Doğu Afrika ticaret ve enerji rotaları üzerindeki etkisini artırma fırsatı sunmaktadır.

2023 itibarıyla, Türkiye'nin Afrika genelindeki yatırımları 85 milyar dolara fırlamış ve bu da ülkenin kıtaya olan derin ekonomik entegrasyonunu yansıtmaktadır. Somali'ye odaklanmasının yanı sıra, Türkiye, Cibuti'de tarım ve balıkçılık gibi sektörlerle de yayılmıştır. Ancak Türkiye, Cibuti'nin stratejik limanları üzerinde kontrol sağlama konusunda Birleşik Arap Emirlikleri ve Çin ile sert bir rekabetle karşı karşıyadır ve bu da bölgedeki ekonomik hedefleri için zorluklar oluşturmaktadır.

Ekonomik yatırımlar büyümeye devam ederken, Türkiye'nin bölgedeki stratejik varlığı da askeri işbirliği ile desteklenmekte ve bu da varlıklarının ve etkisinin güvenliğini sağlamaktadır.

Güvenlik İşbirliği ve Askeri Varlık

Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki askeri angajmanı, ekonomik ve diplomatik girişimleriyle el ele gitmektedir. Somali'de, Türkiye en büyük denizaşırı askeri üssünü işletmekte ve bu üs, yalnızca Somali kuvvetlerinin eğitim alanı olarak değil, aynı zamanda Mogadişu'nun limanı ve havaalanı dahil olmak üzere Türkiye'nin altyapı yatırımlarını koruma amacı taşımaktadır. Bu tesisler, Eş-Şebab gibi aşırılık yanlısı grupların sürekli tehdidi altındadır. 2024 yılında Türkiye, Cibuti ile olan güvenlik bağlarını güçlendirmiş ve Kızıldeniz ve Bab el-Mandeb Boğazı boyunca güvenliği artırmak için bir savunma anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma, Türkiye'nin denizcilik çıkarlarını koruma ve küresel ticaretin en stratejik su yollarından birinden kesintisiz akışını sağlama konusundaki kararlılığını pekiştirmektedir.

Başarıların Değerlendirilmesi ve İyileştirme Alanları

Türkiye, Etiyopya-Somali anlaşmazlığında kilit bir arabulucu olarak kendini kanıtlamış olsa da, Somaliland üzerindeki gerilimler çözülmeden kalmaktadır. Türkiye, arabuluculuk çabalarını güçlendirmek için, Somali Quint Grubu gibi çok taraflı platformlar aracılığıyla uluslararası toplumla işbirliği yapmaktadır. Ancak, ek bölgesel paydaşların dahil edilmesi, daha dengeli ve sürdürülebilir bir çözüm sağlayabilir. Özellikle Etiyopya ile olan rekabeti nedeniyle bölgeye büyük ilgisi olan Mısır'ın, Türkiye'nin 2023'ten bu yana gelişen ilişkilerini kullanarak daha kapsamlı müzakerelere aracılık etme konusunda bir fırsat sunduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye, askeri varlığı, ekonomik yatırımları ve özellikle Somali'deki uzun süreli diplomatik bağlarıyla eşsiz bir avantaja sahiptir. Yumuşak gücü—kalkınma yardımı ve altyapı projeleri gibi—sert güçle, Mogadişu'daki askeri üssüyle gösterildiği üzere, birleştirme yeteneği, Türkiye'ye rekabetçi bir avantaj sağlar. Bu çok yönlü yaklaşım, Türkiye'nin konumunu güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda bölgesel rekabeti dengeleyerek onu Doğu Afrika'nın jeopolitik sahnesinde kilit bir oyuncu yapar.

Ancak Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki varlığı, özellikle Somaliland ve Cibuti'deki kilit limanlar üzerindeki artan rekabet ve Somali'nin enerji kaynakları üzerindeki çekişmelerle birlikte zorluklar içermektedir. Somali-Etiyopya anlaşmazlıklarını çözmede elde edilecek başarı, Türkiye'nin çatışma çözme konusundaki etkinliğinin kritik bir testi olacaktır. Türkiye, arabuluculuk, enerji keşfi ve ekonomik çeşitlendirme stratejilerini geliştirirken, bölgenin gelecekteki jeopolitik manzarasını şekillendirmede önemli bir rol oynayacağı benzetilmektedir.